

Vanhemmaksi lahjasukusoluhoidojen avulla

Kuva: **Merja Kurkinen**
Piirros: **Noora Rosberg**

Lahjasukusoluilla vanhemmaksi tuleminen on ilonhetkiseen ja kasvukipuineen monin tavoin samanlaista vanhemmuutta kuin täysbiologinen vanhemmuus. Siihen liittyy kuitenkin myös erityisiä, huomioonotettavia piirteitä. Biologista vanhemmuutta eivät kyseenalaista vanhemmat eivätkä lapset – sen sijaan perheessä, jossa lapset ovat saaneet alkunsa lahjoitetuilla sukusoluilla, saattaa haamuina vieraila lahjoittaja perheineen sekä vanhempien menetetyt yhteiset, biologiset lapset.

Noin 5–10 prosentille lapsettomista pareista lahjoitetut sukusolut ovat tärkeä mahdollisuus saada toivottu raskaus ja lapsi. Lahjasukusoluhoidot eroavat muista lapsettomuushoidoista siinä, että raskauden alkuunsaamiseksi tarvitaan kolmatta osapuolta (*third-party reproduction*): munasolujen tai siittiöiden lahjoittajaa tai paria, joka lahjoittaa omista lapsettomuushoidoista ylijääneitä alkioita.

Hoitojen määrä on viime vuodet pysynyt samana, ja vuonna 2006 hoitojen tuloksena syntyi 379 lasta. Kyse on määrällisestikin hyvin merkittävästä asiasta.

Lahjasukusoluilla tehtävien hoitojen saatavuus on Suomessa muihin Euroopan maihin verrattuna hyvä. Lahjasukusoluhoidot tapahtuvat pääsääntöisesti yksityisklinikoilla, ja potilaat joutuvat itse vastaamaan hoidon kustannuksista.

Päätös vaatii pysähtymistä

Joillekin pareille lahjasukusolut saattavat osoittautua ainoaksi vaihtoehdoksi hyvin varhaisessa vaiheessa lapsettomuutta. Toiset taas päätyvät lahjasolujen käyttöön omilla sukusoluilla tehtyjen tuloksettomien hoitojen

jälkeen. Osalla pareista voi olla nykyisestä tai aiemmista parisuhteista omilla sukusoluilla alkaneita, keskenmenoon tai synnytykseen päättyneitä raskauksia.

Tieto siitä, ettei voi saada yhteistä biologista lasta, saattaa olla parille suuri järkytys, jos se käy ilmi jo lapsettomuustutkimusten alkuvaiheessa. Toisaalta mahdollisuuteen on voitu vähitellen kasvaa ja sopeutua tuloksettomien lapsettomuushoitojen aikana tai jos asia on ollut jo pidemmän aikaa tiedossa. Joka tapauksessa päätös luovutettujen sukusolujen käytöstä vaatii pysähtymistä, huolellista harkintaa ja rehellisyyttä itselle ja kumppanille. Päätös kypsyy vähitellen kuukausien tai vuosien kuluessa.

Menetyksiä täytyy käsitellä

Sukupolvien jatkuvuus on meihin kaikkiin sisäänrakennettu, ja se tulee näkyväksi esimerkiksi silloin, kun mietitään, kumpaa vanhempaansa lapsi muistuttaa. Lahjasukusoluhoidon hakeutuminen tapahtuu eriasteisesti painottuvien, syvästi henkilökohtaisten menetysten kautta. Menetetään mahdollisuus saada unelmoitu, geneettisesti yhteinen lapsi, jossa näkyy molempien vanhempien ulkoisia

piirteitä. Monet parit tuovat toisaalta esiin myönteisenä asiana, että yleensä ainakin toisen vanhemman perimä jatkuu lapsessa toisin kuin adoptiossa.

Oleellista lahjasukusoluhoidon lähdettäessä on kyky käsitellä koettuja menetyksiä. Naisen ja miehen tapa surra poikkeaa usein toisistaan, ja sureminen voi edetä hyvin eri tahtiin. Surussa pääsee eteenpäin tutkimalla tunteitaan. Sureva voi luoda yksityisen rituaalin yksin tai yhdessä kumppaninsa kanssa antaakseen arvon surulle, jättääkseen jäähyväiset alkuperäiselle unelmalle ja suuntautuakseen eteenpäin. Menetys voi aktivoitua aika ajoin uudelleen esimerkiksi silloin, kun lapsi tulee murrosikään tai kun hän aikuistuu ja kenties saa omia biologisia lapsia.

Raskaus vahvistaa suhteen alkua

Lahjasoluhoidossa monelle parille on hyvin tärkeää, että naisen on mahdollista olla raskaana. Puolisot voivat silloin seurata raskauden etenemistä yhdessä, luoda suhdetta vauvaan jo raskausaikana ja jakaa vanhemmuutta alkumetreiltä lähtien.

Lapsettomuushoitojen aikana nainen ja mies ovat joutuneet kohtaamaan itsensä puutteellisenä. Raskaus ja synnytys ovat monelle naiselle tärkeitä, identiteettiä positiivisesti vahvistavia tapahtumia, ja mies voi jakaa kumppaninsa kanssa nämä kokemukset ja ilon. Erityisesti lahjamunasoluhoidon yhteydessä raskaus vahvistaa suhdetta syntyvän lapsen ja vanhempien välillä.

Vauvan syntymän jälkeen on tavallista ja normaalia, että mies kokee ulkopuolisuuden tunteita. Lapsen saatua alkunsa lahjasiittiöillä nämä tunteet voivat korostua. Näistä tunteista on tärkeä voida keskustella kumppanin kanssa.

Riskialtis salaisuus

Nykyinen hedelmöityshoitolaki takaa lahjasukusoluhoidosta syntyneelle lapselle oikeuden

Päätös lahjasoluhoidosta vaatii pysähtymistä, huolellista harkintaa ja rehellisyyttä itselle ja kumppanille.

saada täysi-ikäisenä tietoonsa sukusolun lahjoittaja. Tiedon saannin edellytyksenä on, että vanhemmat kertovat lapselle, miten hän on saanut alkunsa. Vanhempia ei kuitenkaan ole tähän lailla velvoitettu. Nyky-yhteiskunnassa asiaa on lähes mahdotonta pitää salassa, vaikka sitä moni vanhempi ehkä toivoisikin.

Jo raskauden seurannan kannalta synnytyssairaalan on tärkeää tietää, miten raskaus on saanut alkunsa. Lapsen veriryhmä eroaa vanhempien veriryhmästä, mikä voi herättää lapsessa kysymyksiä. Lapsella voi myös myöhemmässä vaiheessa puhjeta sairaus, jota epäillään perinnölliseksi. Erilaiset DNA-rekisterit yleistyvät tulevaisuudessa, ja tieto voi paljastua sitäkin kautta. Yli puolet lahjasukusoluhoidon hakeutuvista on kertonut aikeistaan ystävilleen. Tällöin on suuri riski,

että asia tulee sattumalta jossain vaiheessa puheeksi lapsen läsnä ollessa.

Kolmas osapuoli kummittelee

Vastaanottajaparissa kolmas osapuoli, vaikka vain ajatuksissa tai jopa arkielämässä, jos sukusolujen lahjoittaja on esimerkiksi lähisukulainen, herättää yleensä monenlaisia mielikuvia. Usein tunnetaan kiitollisuutta lahjoittajaa kohtaan, joka on mahdollistanut lapsen syntymän.

Toisaalta mielessä on pelko siitä, mitä tapahtuu, jos lapsi saa selville lahjoittajan henkilöllisyyden. Tuntuuko lahjoittaja enemmän omalta vanhemmalta kuin todellinen vanhempi? Mielessä saattavat myös käydä lapsen puolibiologiset tai täysibiologiset sisarukset.

Lahjasiittiöillä isäksi tulleen miehen ajatuksia

Oliko päätös lahjasiittiöistä vaikea?

Mikä vaikutti valintaan?

– Aluksi ajatus tuntui mahdottomalta. Kun aikaa kului eikä omilla soluilla saatu mitään aikaan, alkoi asian hyväksyminen, omasta biologisesta lapsesta luopumisen ajatuksen kautta.

Miten asia näkyy arjessa?

– Ei käytännössä mitenkään. Isä on se, joka on lapsen kanssa. Välillä tulee mietittyä, miten lapselle aikanaan asiasta kerrotaan.

Kenelle olet kertonut asiasta?

– Parille läheiselle ystävälle, omille vanhemmille ja lastenlääkärille.

Mitä haluat sanoa muille asiaa harkitseville?

– Vaikka tämä ei ole helppo tie, lapsi on kuitenkin paras lahja, mitä on saanut. Ei ole välttämättä se ihanteellisin tapa muodostaa perhe, mutta juuri meille se oli paras tapa.

Tutkimusten mukaan lahjoittajat eivät koe lahjoittavansa lasta eivätkä koe olevansa hoidolla syntyneen lapsen vanhempia. He toivovat, että hoidon tuloksena syntyvä lapsi syntyisi perheeseen, jossa vanhemmat ovat emotionaalisesti kypsiä, ja että heillä olisi toimiva parisuhde.

Avoimuus tukee lapsen identiteettiä

Lahjasukusolujen merkitys itselle ja lapselle sekä siitä kertominen ulkopuolisille tuntuvat hyvin kaukaisilta ennen hoitoa annettavassa neuvonnassa, mutta jo raskauden alkaessa nämä kysymykset voivat nousta konkreettisesti mieleen ja käsiteltäviksi. Vanhempien kannat kertomiseen voivat poiketa toisistaan; kuudesosa pareista on siitä keskenään eri mieltä. Naiset ovat tavallisesti kertomisen suhteen avoimempia. Lapselle kertomisen saattaa kokea vaikeaksi erityisesti mies, josta lapsettomuus on johtunut.

Avoimuutta vastustavat saattavat myös suojella sitä puolisoa, jolla ei ole lapseen geneettistä yhteyttä. Taustalla voi olla pelko, että lapsi hylkää ei-geneettisen vanhempansa, kun hän saa tietää alkuperästään. Tarve suojella erityisesti miestä sosiaaliselta leimautumiselta on hyvin tavallista.

Adoptiotutkimus on vahvistanut, että tieto biologisesta alkuperästä on tärkeää lapsen identiteetin kehittymiselle. Koska vain lapsi

voi tietää, onko biologista alkuperää koskeva tieto hänelle tärkeä, katsotaan, että lapsella tulee olla asiassa määräysvalta.

Avoimuus estää perhesalaisuuksien muodostumisen ja asian paljastumisen esimerkiksi riitatilanteissa. Se mahdollistaa, että vanhemmat voivat tarvittaessa hakea vertaistukea ja ymmärrystä. Vaikka lapselle kertominen voi teoriassa tuntua helpolta, se saattaa kuitenkin käytännössä jännittää ja tuottaa pulmia. Tässä tilanteessa moni vanhempi toivoisi voivansa kuulla samassa tilanteessa olevilta pareilta, miten he ovat asian ratkaisseet.

Suhde syntyä elään

Monet parit kysyvät ennen hoitojen aloitusta, voiko lapseen, johon ei ole geneettistä yhteyttä, kiintyä samalla tavalla kuin omaan biologiseen lapseen: onko veri vettä sakeampaa? Veri on kenties vettä sakeampaa, mutta rakkaus on verta sakeampaa!

On tärkeää muistaa, että luovutetut sukusolut ovat lahjoittajan hieno lahja lapsettomalle parille, mutta lahjoittaja ei ole lapsen vanhempi. Geenit ovat jotain muuta kuin vanhemmuus.

Vanhemmuus on lapsen kanssa arjessa elämistä, ilojen ja surujen jakamista.

Lapsen tarpeet ovat varsin yksinkertaiset: arkista rakkautta, huolenpitoa, lämpöä, kiinnostusta, kykyä nähdä lapsi omana erillisenä itsenään ja tukea hänen kasvuaan sellaisenaan. Täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa; riittävän hyvä vanhemmuus riittää.

Maija Tulppala

Psykoterapeutti, synnytysten- ja naistentautien erikoislääkäri

Suomen Fertilitteettiyhdistys

Helminauha-verkostossa mukana oleva Suomen Fertilitteettiyhdistys on IVF-alan ammattilaisten yhdistys, joka laajennettiin aiemmasta IVF-laboratorioyhdistyksestä (SILY) alan kaikki ammattiryhmät kattavaksi yhdistykseksi keväällä 2008. Sen jäseniä ovat IVF-laboratorioissa työskentelevien biologien, laboratoriohoitajien ja bioanalytikoiden lisäksi alalla toimivat lääkärit, IVF-hoitajat sekä muut ammattiryhmät, kuten terapeutit.
www.sfyry.info

Onko perheessäsä lahjasukusuoluilla syntynyt lapsi? Oletko raskaana tai harkitsetko lahjasukusuolujen käyttöä?

Tule mukaan Helminauha-verkoston toimintaan!

Helminauha – lahjasukusuoluilla lapsen saaneiden perheiden verkosto tarjoaa vertaistukea. Verkostossa on mukana Simpukka-yhdistyksen lisäksi terapeutteja ja lääkäreitä.

Lahjasukusuoluihin liittyy paljon pohdintaa. Vertaistukitoiminnassa on mahdollista keskustella muiden samassa tilanteessa olevien kanssa mieltä askarruttavista kysymyksistä tai vaikkapa viettää leppoisasti aikaa toisten lahjasukusuoluperheiden kanssa.

Helminauhan toiminta on käynnistymässä syksyn 2009 aikana. Keräämme nyt tietoa siitä, millaista neuvonta- ja vertaistukitoimintaa lahjasukusuoluperheet ja hoitoihin hakeutuvat kaipaavat.

Vastaathan kyselyymme Simpukan internetsivuilla ja kerro toiveistasi.

Etsimme myös vertaistukijoita eri paikkakunnille. Voitko sinä jakaa kokemuksiasi muiden kanssa? Tarjoamme koulutuksen ja tukea sekä mahdollisuuden opintomatkaan Lontooseen tutustumaan *Donor Conception Networkiin*.

Tervetuloa tutustumaan Helminauhan toimintaan Helmen päivänä **7.5. klo 17.30–20** Helsingin yliopiston luentosaliin Auditorium XIV. Tilaisuudessa käynnistetään vertaistukitoiminta. Tarkempi ohjelma sivulla 30.

Anne Lindfors

Kiinnostuitko
vertaistukijana toimimisesta tai haluaisitko osallistua vertaistukiryhmään? Ota yhteyttä: simpukka@simpukka-yhdistys.fi. Lisätietoja toiminnanjohtajalta.

Vastaa kyselyyn
www.simpukka-yhdistys.fi

Lisää lahjasukusuoluasiaa syyskuussa ilmestyvässä Simpukka-lehdessä.

Hedelmöityshoitolaki turvaa lapsen kasvun

Vuonna 2007 voimaantulleen hedelmöityshoitolain tavoitteena on lahjasolujen avulla syntyneen lapsen tasapainoinen fyysinen ja psyykinen kehitys. Tämän vuoksi laissa määrätään, että

- sukusuolujen lahjoittajien henkilötiedot kerätään lahjoittajarekisteriin.
- lapsella on 18 vuotta täytettyään oikeus saada tietoonsa lahjoittajan henkilöllisyys.
- lahjoittajalla ei ole oikeuksia eikä velvollisuuksia lapseen nähden.
- lahjoittaja ei saa tietää, kuka käyttää hänen lahjoittamiaan sukusuoluja.
- lahjasukusuolujen vastaanottaja eli hoitoa saava pari tai henkilö ei saa tietoonsa lahjoittajan henkilöllisyyttä.
- lapsettomuusklinikan on tarjottava lahjasukusuoluhoidon saavalle tietoa hoidon tuloksena syntyvän lapsen biologisen alkuperän mahdollisista vaikutuksista perheenjäsenten keskinäisiin suhteisiin ja siitä, miten mahdollisia ongelmia voidaan ehkäistä tai lievittää. Klinikan on järjestettävä hoitoa saavalle mahdollisuus keskustella näistä kysymyksistä asiantuntijan kanssa.